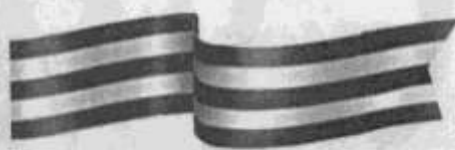

«Я ЖИВУ
НА ВУЛИЦІ ГЕРОЯ...»

Сузір'я шести Зрок

Коли чуєш фразу, яка давно стала крилатою - «Неначе писанка село», - мимоволі згадуєш Ганнівку-Вирівську Білопільського району. Одне з найвпорядкованіших сіл не лише області, а й України, отримувало призи за впорядкованість, благоустрій не лише області, а й держави. Сюди завжди приємно навідуватися: серце відпочиває перед виглядом причепурених вулиць, сквериків, магазинів, церкви, пам'ятників. Цього разу приїжд сюди носив конкретну мету: дізнатися, як шанують ганнівчан свого земляка-героя Михайла Борисенка (1909-1979 рр.).

Разом із сільським головою Раїсою Глазун та головою місцевого осередку ветеранів полковником у запасі, учасником бою в'єтнамці Григорієм Малаховим проїдемо до приміщення середньої школи. Дорогою з'ясується: он у тому будинку живе племінник Героя, 75-річний Віктор Михайлович. Заходимо, знайомимося. В. Борисенко детально розповідає про дідька - той, живучи по

пізні фіалки, покладені з рук сільського голови Тетяни Кириченко до підніжжя пам'ятника Скорботній Матері, вмить із прохолодних стають теплими-теплыми...

Тетяна Іванівна - керівник сучасної формациї, з тих, яких виховала вже незалежна Україна. Глянеш на цю струнку, вродливу (і фотомодельки позаздрять) жінку і не здогадаєшся, що перед тобою одна з найшанованіших в районі сільських голів. Що, закінчивши середню школу в 1991-му, так встигла багато: за плечима два вузи (в Сумах та Харкові), заміжжя і двоє дітей - старша дочка вже семишасниця, солідний стаж роботи в сільському господарстві і шана земляків, які чотири роки тому доручили їй штурвал сільського корабля.

Автомобіль мчить із Груні до Катеринівки, розмовляємо про Семена Індіка (1909-1980-й рр.), Героя-грунівця, служачо міркування співбесідниці і про проблеми обізнаності молоді з перебігом подій у Великій Вітчизняній. «Ще недавно переглянула сучасні шкільні підручники - там мало місця війні відведено. Та не тому, що забуваємо цю сторінку минушини. Після проголошення Незалежності стільки он незнаного, замовчуваного з історії відкрилося! А підручниця ж не гумові... Стосовно нашої Катеринівської школи, скажу без похвальби: тут військово-патріотичне виховання на висоті».

Музей Бойової слави тут як і в інших сільських школах: видно турботливе ставлення дівчорі та вчителів до експонатів і матеріалів, та впадає в око збірка експонатів по-

У цьому році виповнюється 100 років із дня народження шістьох Героїв Радянського Союзу - уродженців нашої області Михайла Борисенка, Андрія Діхтяренка, Семена Індіка, Марка Лихобаби, Івана Мацака, Леоніда Полякова.

одить ногами. «Яктой же Маресьєв, невесело жартує, - який до нас консь приїздив». Група грунівських дітей війни, яка, всупереч урядовим постановам, не отримувала належної грошової допомоги, вдалася до суду. Той виніс вердикт: виплатити належне стареньким. Дехто вже тримав по півтори тисячі гривень більше. Але - не Надія Павлівна. Її трізналиця, Бондар, у судових документах хтось перепирав на «Бондур». І бабусі тепер, глузуючи, відповідають: звернеться Бондур - гроші одержить, а нас у судових списках немає.

Надіємося, цей неапрасивий факт все ж виправить місцева, району влада. Насамперед - активісти Груні, які так по-справжньому дбають про увічнення тих, хто прискорював Перемогу та про їхніх рідних.

ПОЛЯКОВ ІЗ СКЛЯРІВКИ

Совенко, досить цікавих експонатів і про Полякова, і про інших учасників бойових дій - уродженців сільради.

У день нашого приїзду до навчального закладу завітали і колишні партизани - Микола Гаврилович Северин та Степан Павлович Приймєнко. І треба було чути та бачити, з якою увагою слухала дівчора спогади своїх односельців.

І знову та ж думка: оті безцінні спогади останніх двох членів Сумського партизанського загону слід негайно, негайно записати! І знову приємна несподіванка: дівчора вже давно задокументувала їхні розповіді, вони теж знаходяться у шкільному музеї.

На підставі класної кімнати - портрет Леоніда Євдокимовича Полякова. З бойовими нагородами: Зіркою Героя, орденом Олександра Невського, медалями. Так, навично лишається він у цих стінах, в душах і помислах допитливої дівчорі - у серцях своїх правнуків.

«ДЕ БУЛА Б ТИ СЬОГОДНІ, ЄВРОПО...»

А от дорогою до Степанівки Сумського району в душу завадався неспокій. Чи належить знати там про свого земляка-Героя - Івана Макаровича Мацака? Якось зовні непомітно пройшло його воєнне життя. Демобілізувавшись у 1945 році, повернувся у рідне село, працював знову в колгоспі. Помер ще в 1953 році.

Ні спогадів, звичайно ж, писаних не лишило, ні в ті часи ніхто не здогадався записати з його слів розповіді

вдядка - Григорій Петровича, які загибли на війні. Старі знімки й документи, публікації з фронтових газет... Ветеран хвалить: всі його четверо дітей - дочка і сини - не захотіли шукати «довгого карбонанція» по далеких світах, живуть із сім'ями в рідному селі, в кожній тій сім'ї пам'ять про родича - Героя, його загиблих братів - священна.

А ось і школа, й гостинне запрошення її директора Людмили Соленю відвідати кімнату Бойової слави, поговорити із школярами. Недовго часу знадобилося, аби переконатися - і тут, як у сім'ях Борисенків, ім'я Михайла Петровича оточене всім же рідним теплом. А ще ж з'юм'як наших юних співбесідників - десятикласниця Римма Бойко та Ана Борисенко - правнучки Героя, чим неприємно пишаються. Та і їхні ровесники, як-от Андрій Котенко, Тарас Заруцька, інші до дрібниць знають біографію знаменитого односельця.

Тут, у Ганнівці, і школу закінчував, і працював рахівником, завідувачем хати-читальні, головою сільської ради... Згодом - голова колгоспу на Вінниччині. Під час війни - командир 881-го самохідного артилерійського батальйону, керівник М. Борисенком, героїчно битися і в районі Корсунь-Шевченківського, й під Уманню, а ще Борисенко командував танковою ротою під Сталінградом, був помічником начальника штабу артилерії по розвідці на Курській дузі. Лише за січень-березень 1944 року полк М. Борисенка зничив більш як 50 ворожих танків, 5 штормових гармат, 12 батарей протитанкової оборони, близько 2000 гітлерівців. Багато воїнів полку нагороджені орденами та медалями, а їх командир став кавалером Золотої Зірки.

...Вчителі запрошують перегляну-

тирця (допомога) естра Героя та його племінники), листівки рокаві війни, оголошення тодішньої окупаційної влади, інші речі, які б залюбки придбали й обласні музеї. Розповідаємо старшокласникам про Семена Індика, про його героїчні справи - 90 вильотів, 21 повітряний бій, десятків знищених літаків ворога. А учні - Анатолій Дейнека, Віталій Хрін - доповнюють нашу розповідь деталями, яких немає в книгах та статтях про Героя: що в 41-му був збитий і дном врятувався при допомозі парашута; що по війні воював ще в Кореї та Китаї... Звідки такі відомості? Вчителька історії, Ніна Лахтарина, задоволено усміхається: свого часу записали з перших вуст, від самого Семена Леонідовича, оті записи бережуть, як зінціво ока...

А ще у школі - об'ємне листування з рідними Віталія Дергунова, уродженця Воронежа (Російська Федерация), який загинув, захищаючи Грунь в 41-му, і чий останній слідочити знайшли в 1977-му; воїна перепоховали в братській могилі. Воїн неподалік від бюста Героя Радянського Союзу Семена Індика, на центральній сільській площі.

Тетяна Кириченко з якоюсь ніби аж ревністю гортає останні сторінки грубезного альбому. Виявляється, це твори учнів про земляків - учасників бойових дій, як вірші, так і нариси. Тут - рядки учнів уже кількох поколінь, починаючи із 1960-х, є серед них і схвильовані фрази повільного сільського голови, тоді ще семикласниці, є й рядки її вже доньки - семикласниці теперішньої...

А в акуратній назі на підвіконні стояли біля стіни «Наші земляки-учасники Великої Вітчизняної війни» - фальш. Так, які недавно злетіли до Скорботної Матері у Груні.

СМЕРТЮ ХОРОБРИХ

Іх пам'ять, при потребі прочитати лекції підлітків до школи про подвиги їхніх односельців.

До акції «Сумщини» приєдналася обласна рада ветеранів України та управління освіти облдержадміністрації.

«Вічні на 28 вересня переправляються на правий берег батальйон капітана І. І. Бузнова із 86-го стрілецького полку. Зламавши оборону гітлерівців, він стрімко подолав річку Старик і на тилках ворога вярнувся на його першу оборонну позицію. У цьому бою особливо хоробро діяв рядовий Марк Лихобаба».

Та основний свій подвиг воїн із Андріївки вчинив при боях за Дніпровський плацдарм Марк Кононович з групою бійців одним з перших почав переправлятися на протилежний берег. Він особисто керував човном, майстерно маневрував під градом куль та осколків снарядів. Благополучно довів човна до берега. Солдати вступили в бій з противником, прикриваючи своїм вогнем групу воїнів стрілецького батальйону. Намагання фашистів вибити наших бійців із захопленого плацдарму успіху не мали.

Звертаю увагу, - говорить директор школи Валентина Гордич, як правильно пишеться прізвище Героя. Бо в різних юнігах, енциклопедичних довідниках зустрічаємо: «Дехтиренко», і «Дітиренко», і таке далі. Ми звернули написання прізвища нашого колишнього учня за першими документами, коли вготували цю меморіальну дошку.

Наші старше і середнє покоління добре знають книгу Бориса Полерова «Повість про справжню людину». Свого часу вона була обов'язковою для вивчення у шкільній програмі. Розповідає про долю військовий льотчика Олексія Маресьєва (Маресьєва), який, збитий на ворожій території, з обмороженими ногами, героїчно повоз до лінії фронту, аби не дати ся ворогам, продовжувати з ними боротьбу. Цю книгу і зараз добре знають школярі Груні, а для багатьох з них вона ввагалась настільна. Аж в ній розповідають і про їхнього земляка, військового пілота Андрія Діхтиренка. Саме йому випало перелетіти через фронт, знайти у снігах Маресьєва, доставити його за лінію фронту. Про це яскраво описано на сторінках юніги. Після війни Олексій Маресьєв неодноразово відвідував Охтирський район, село Грунь, зустрічався із земляками свого рідивника. З ним вже тоді, на жаль, зустрітися не міг - ще 11 липня 1942 року Андрій Миколайович, очолюючи групу наших винищувачів, вилетів на виконання чергового бойового завдання і загинув над територією Новгородської області.

Подорожі до Северинівки Сумського району авторів цих рядків, методисту районного методкабінету Сумського райвідділу освіти Ользі Титаренко та голові районної ветеранської організації Івану Денищенку було про що згадати. Аж в їхніх на малу батьківщину Героя Радянського Союзу Леоніда Полякова (уродженець села Сльярівка, нині Северинівської сільради). Усі троє його добре знали, Леонід Бадюкимович відійшов від нас порівняно недавно, чотири роки тому. Після тривалих років роботи на Сумському машинобудівному об'єднанні друзі зенці перебували пенсії. Багато свята енергій віддан військово-патріотичному вихованню молоді. Був цікавим співбесідником. Немало запам'ятався його спогади. Та чи не найякравший ось такий!

Уже в січні 45-го 2-й стрілецький батальйон 388-го Сандомирського полку, яким командував гвардії майор Поляков, вийшов на Одер. Перед підрозділом поставили завдання раптовою атакою захопити міст через річку, який посилено охоронявся противником. Батальйону додали танки та самохідно-артилерійські установки. Фашисти розуміли, що втрата мосту загрожує їм великою небезпечкою і, відтак, знавильно захищалися. Та все ж батальйон Полякова узав міст, по ньому почали переправлятися основні сили дивізії.

Та сталося непередбачуване. Фашистським диверсантам вдалося врятувати міст. Наші частини, не маючи можливості одержати підкріплення під ударами ворожих танків та авіації змушені були лишити захоплені позиції. Тоді майор Поляков просив у командування дозволу переправити свій батальйон через вод-

про ратний шлях. Та ті ж Іван Денищенко та Ольга Титаренко, які є частими гостями у Степанівській школі № 2, заспокоювали і знають, і шанують там Героя Мацака.

Прибувши до другої школи, мали приємний сюрприз. Саме починався ранок, присвячений 100-річчю з дня народження Івана Мацака. І, звичайно ж, директор школи Лідія Чеснокова запросила нас до зали. Що й казати, захід вдавесь! Тут були й інспізація випускного вальсу 1941 року, відразу після якого Іван Макарович був призваний до армії.

В інших снігах, поставлених школярами-аматорами, автори відродили бойовий шлях земляка. Зокрема, відомості, коли він, механік-водій 288-го танкового батальйону, гвардії старшина, разом з бойовими друзями героїчно виходив на правий берег Дніпра. Танкісти відбили не одну контратаку противника.

У районі села Григорівка при прориві оборони німців екіпаж, у складі якого був і Мацак, знищив дві

ти творці учився на тему: «моя вулиця». Їх у Ганнівці-Вирівській усього чотири. Одна з них - імені Михайла Борисенка. Як схильовано пишуть про неї коні мешканці! Як добре розуміють, що без подвигу їхніх земляків у Великій Вітчизняній готі й узвигити історію нашого народу, відтак і становлення незалежної України, як той подвиг наблизив і окрилював.

...Востаннє освещаемося на Ганнівці, що даленіє за шибкою легковика - село, мов писанку, село, возведе-лене подвигом його уродженця.

ТЕПЛО ФІАЛОК

Давно князь життя не був таєм спекотним, й навіть у невеличкому селі Гриві Катеринської сільради Лебединського району, не заховався у відомину, шучись зеленим з нього унівс, яке перед по-людом - майже літня температура. І

Війська 38-ї армії наприкінці серпня 1943 року після звільнення Сум вели наступальні дії в напрямку Ромни-Прилуки. І вже на вересень підсадили 86-го стрілецького полку вийшли до річки Терн. Тут передовими виявилися завчасно підготовлені оборонні рубежі противника. П'ятерівці намагалися використати їх, щоб витратити час для обдичивня другого оборонного рубежу, що проходив по річках Ромен і Сула. Перша стрілецька рота, у якій служив Марк Лихобаба, під час прориву оборони противника на Терні наткнулася на сильний супротив гітлерівців. Наші бійці загинули і окопався.

Про що тоді думав він, Марк Лихобаба? Можливо, згадував рідне село Андріївку Сумського району (нині Олександрівська сільрада), де навчався в школі, до війни працював у колгоспі? Може, подумав киявсь землякам повернутися до них з перемогою?

Ой, нестривали були ті вимушені перепочинки між боями. Дали команду - знищити ворожу вогнену точку. Виконати небезпечно завдання висипався рядовий Лихобаба. При-тиснувшись до землі, він попово до окопів ворога. Йому вдалося непо-мітно наблизитися до фашистів. У кулеметні гнізда одна за іншою по-летіли гранати. Шлях для просуван-ня вперед був відкритим, рота пішла в атаку, натиск наших воїнів був на-стільки стрімким, що вже 7 вересня ворога відкопали на рубежі річок Ро-мен і Сула.

Марк Лихобаба пізніше вчинить ще не один подвиг. Ось, наприклад, речив з бойового донесення.

Відомому з опису прашистами за Дніпровської плацдарм 16 жовтня рядовий М. К. Лихобаба загинув смертю хоробрих. Посмертно удо-стоєний звання Героя Радянського Союзу.

Вже роки і роки ступило з того часу. Наказь, а теперішній Андріївці, куди ми завітали, живе лише 25 чо-ловик. Всі - пенсіонери. Та все ж про парк, закладений на честь Героя 1970 року, тут дбають.

Добре знають про героїзм свого земляка і учні Олександрівської школи. - На привстаді його життя, - гово-рить директор школи Ольга Га-врилівна, - навчаємо своїх вихо-ванців, як любити Батьківщину, як, при потребі, її захищати.

Доповнюючи ці слова, заступник директора школи Ніна Баландок підводить нас до великого степу, присвяченого 100-річчю з дня на-родження Героя-земляка. Його лю-бовно виготовили самі школярі. Ще раз, при цьому, повторивши для себе славу біографію Марка Лихобаби.

Шанують пам'ять про Героя і в сусідній Кіндратівці, тривалий час Андріївка входила до Кіндратівської сільської ради. Тут у школі зібрано матеріалів про Марка Кононовича не на одну статтю, навіть не на одну книгу. Боець, який загинув смертю хоробрих, живе в серцях молодого покоління.

МУЗЕЙ СПРАВЖНЬОЇ ЛЮДИНИ

На фасаді Грунської школи Ох-тирського району табличка, яка сповіщає: заклад носить ім'я Ге-роя Радянського Союзу Андрія Ми-колайовича Діхтиренка.

У школі діє музей Андрія Діхтя-ренка. Його з повним правом можа-на назвати музеєм справжньої лю-дини. Безліч експонатів відтворю-ють життєвий і бойовий шлях зоря-ного сокола. Ось документи про його закінчення семирічки, про при-зов до армії та службу в авіаційних частинах, про участь у боях на річці Халхін-Гол, і, звичайно ж, дані про участь Героя у Великій Вітчизняній війні.

Учні школи - Марина Бугай, Сергій Рівник, Марина Швацдар, Ірина Серед-да - можуть вам годинами розпо-в'ядати подробиці життя славного зем-ляка. Шанують свого Героя не лише в стінах школи його імені. Про це ми переконалися, поговоривши із жителями Груні. Так, шанують у селі пам'яті про тих, хто наблизив Пе-ремогу. І все ж не можемо змовчати про таку ось привчу деталь. Розмов-ляли з Надією Павлівною Бондар, дитиною війни, 1949 року наро-дження. Вона - інвалід, яке майже не

і рубик нижче знищеного моста, оборона противника була слабію. Командир дивізії погодився із лозинцею юмбата.

Протягом двох днів велися підго-тові роботи. Зрештою, з метою еспірації, доводилося працювати неочимами.

...Ось нарешті - все готове. В ніч на отого почали переправу. Спер-відчалив один човен з трьома відниками, через якийсь час йшли від берега ще кілька човнів, ні противили через річку мета-ний тряс. Розвідникам вдалося до-бритися до протилежного берега і плувно зайти обелу німецького емета. Потім бійці подали умов-ні сигнал «Трос закріплений, ру-біть». Швидко і без втрат підрозділ дальною переправився через рі-чку. П'ятерівці не чекали повни тут висячих воїнів. Охоплені панікою, їдко лишили оборонний рубіж, тупного дивчез Одер переправ-ився основні сили 172-ої стрілець-дивізії та частина техніки та ко-армії генерала П. Рибалка. Саме оман-дирський хист в цьому епі-ї майору Леоніду Полковнику і було існовою звання Героя.

Планувалося перед учнями Селе-нівської школи розкажемо про іта інші бойові епізоди їхнього олова. Та виявилось, школярі доб-ро про все те знають. Кілька років, на їхнє прохання, Леонід По-ловестин написати детальні спо-в'ядання про свого бойового шляху. Мимо-ї подумалося: видати б їх окре-ро книги...

Загалом ж у шкільному музеї воїні слави, з яким нас ознайо-ла директор школи Маргарита

протитанков гармати та кулемет-ну точку, що дозволило нашим підрозділам без втрат захопити по-зиції противника...

А ось ще один відтворений на шкільній сцені епізод. У результаті масованого артилерійського вогню наші бійці знищили укріплення во-рога в районі Лютежа. Вслід за цим прорвали оборону противника на глибині до семи кілометрів. Оби-йшовши Київ із заходу, гвардійці ге-нерала П. Рибалка вийшли в район Святошино і перерезали шосе Київ-Житомир. У цих боях сміливо та рішуче діяв гвардія старшина Іван Мацак.

А потім його бойовий шлях проліг через звільнені всієї України, Польщі, Чехословаччини, він брав участь у розгромі оточеної в Берліні ворожої армії.

Був портрет Героя, на шкільній сцені, і степід про інших земляків, уродженців Степанівки, які воюва-ли на фронті. І звучала над ними ви-конуна на красивим двоичим голосом пісня

*Де була б ти, сьогодні, Європо,
Де була б ти, якби не воєни.*

Звучала пісня, наче розуміння сучасної молоді подій Другої світо-вої війни, її оцінка ратного подвигу своїх дідів і прадідів.

І схильовано лунав вірш уче-ниці Олі Рибець - правнучки Івана Мацака, йому присвячений, висту-пали на заході учасники бойових дій, колишні бранці німецьких кон-цтаборів. Степанівка шанувала свого Героя, шанувала всіх однокласців, від долучившись до наблизення Великої Перемоги.

Підготував Григорій ХВОСТЕНКО.